

NATO i Bosna i Hercegovina: od mirovnih operacija do savremenih izazova

Almir Grabovica

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog
prava, Univerzitet u Sarajevu

Sažetak

Predmet razmatranja ovog teksta jeste da ukaže na aktivnosti međunarodnih organizacija, a posebno NATO-a, i njihovu djelotvornost u procesu očuvanja mira i izgradnje sigurnosti, kao i na učinak i propuste mirovnih operacija na tlu Bosne i Hercegovine. Budući da su potrebe u provođenju Dejtonskog mirovnog sporazuma zahtijevale angažiranje NATO-a, OSCE-a i drugih međunarodnih organizacija, potrebno je sagledati cjelokupni cilj provođenja mirovnih operacija u skladu s Poveljom Ujedinjenih nacija te kroz postavljene ciljeve pokazati kako su se međunarodni akteri ponijeli u procesu osiguranja i očuvanja mira u Bosni i Hercegovini. Iskustvena saznanja o NATO-u kao vojno-političkom savezu koji predstavlja kičmu sigurnosti moderne Evrope, a koji je angažiran u predmetu Bosne i Hercegovine, doprinijet će boljem razumijevanju složenosti međunarodnih odnosa. Istraživanje činjenica o euro-atlantskom partnerstvu i NATO-u neophodan je kako bi se kroz njihov historijski razvoj, doprinos te značaj odredile vrijednosti i prednosti koje oni zastupaju i realiziraju u zemljama članicama te istražila stvarna potreba približavanja Bosne i Hercegovine njima. Analizirajući

neposredno postratno stanje te aktuelnu situaciju u Bosni i Hercegovini i NATO-u koji je i predsoblje za ulazak u Evropsku uniju, potrebno je istražiti mjesto Bosne i Hercegovine u njima i prednosti koje će naša država imati, postavši dijelom takvog jednog moćnog vojno-političkog bloka.

Ključne riječi: sigurnost, mirovne misije, mirovne snage, NATO savez, IFOR, SFOR.

Uvod

Pojava najrazličitijih napetosti, pa čak i otvorenih sukoba nakon hladnog rata, tražili su nove moduse savezničkog djelovanja te stvarali potrebu o pridruživanju naročito malih država kako bi se mogle oduprijeti postojećim izazovima. Postati subjekt a ne objekt međunarodnih zbivanja svakako je jedan od prioriteta mnogih država, a samim tim i Bosne i Hercegovine. Ključni uspjeh Bosne i Hercegovine u poslijeratnom razvoju jeste činjenica da je Bosna i Hercegovina iz faze konzumenta prešla u fazu pružanja (sigurnosne) pomoći drugim zemljama.

Aktivnosti međunarodnih organizacija te njihovu djelotvornost u procesu izgradnje i očuvanja mira u Bosni i Hercegovini potrebno je sagledati kroz period od proglašenja nezavisnosti Bosne i Hercegovine i njena prijema u Ujedinjene nacije do završetka mirovnih pregovora u Dejtonu (1992–1995) kao i nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Međunarodna zajednica na primjeru slučaja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu ponašala se po principu *zimskog sna s povremenim buđenjem* (zakašnjelim NATO udarima na srpske položaje u Bosni i Hercegovini).

Intenzitet i broj posthladnovskih izazova na širem evropskom prostoru pokazali su da se NATO mora prestrukturirati u hodu, paralelno rješavajući postojeće krize i na taj način stvarati novu evropsku sigurnosnu arhitekturu te razvijati nove oblike evropskog savezništva. Očuvanje mira i sigurnosti i dalje ostaje temeljna zadaća saveza, uključujući i činjenicu da NATO mora razmatrati i globalne izazove sigurnosti poput proliferacije nuklearnog naoružanja i terorizma kako bi pružio zaštitu mira, dijalog, saradnju, prevladavanje kriza i sprečavanje sukoba u novoj Evropi, čime postaje glavni instrument osiguranja mira i stabilnosti na ovom području.

Stoga, ovaj rad u sebi implicira jako aktuelan problem sigurnosti, a time istražuje prednosti i nedostatke provedenih mirovnih operacija na tlu Bosne i Hercegovine i otvara širok spektar odnosa međunarodne zajednice spram naše države i obratno. S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina već preduzela niz potrebnih koraka ka punopravnom članstvu u NATO savez, bit će potrebno istražiti i stepen približavanja ka ovom članstvu kao i eventualne prednosti i koristi ovog moćnog vojno-političkog bloka po Bosnu i Hercegovinu i obrnuto.

1. NATO – sigurnosno-politički savez savremenog svijeta

U današnjem svijetu, NATO, bez sumnje, predstavlja kičmu sigurnosti, sigurnosni kišobran pod koji mnoge zemlje žele stati kako bi očuvale mir i sigurnost političkim i vojnim putem, a ujedno predstavlja i “najsnažniju i u historiji civilizacije najdugotrajniju organizaciju kolektivne sigurnosti”.¹ Organizacija NATO-a postao je simbolom atlantske zajednice, koja je imala tendencije ne samo vojnog saveza već i znatno šireg povezivanja (političkog, privrednog, socijalnog) cijelog zapadnog svijeta. NATO, kao simbol jedinstva zapadnog svijeta, trebao je zajedno s Marshallovim planom “olakšati dugoročnu ekonomsku obnovu Zapadne Evrope zamjenjujući osjećaj nesigurnosti povjerenjem u zajedničku atlantsku budućnost”.² Povijest saveza te uzroci njegova nastanka ogledaju se još po završetku Drugog svjetskog rata, koji nije samo doveo do podjele Njemačke na Istočnu (pod upravom Sovjetskog saveza) i Zapadnu (kojom su upravljali Sjedinjene Američke Države, Britanija i Francuska) nego i do jako naglašenog neprijateljstva, odnosno konfrontacije između dvaju dijelova pobjedničkih sila. Rezultat se ogledao i u pojavi straha i netrpeljivosti, utrke u naoružanju, prvenstveno između Sjedinjenih Država i Sovjetskog saveza te stvaranja dvaju vojno-političkih blokova: NATO saveza i Varšavskog ugovora.

Iz ovoga proizlazi da je i glavni cilj osnivanja Saveza odbrana zemalja kapitalističkog svijeta od napada članica suprotnog političkog bloka pod vodstvom SSSR-a. Ovim su se ciljevi NATO-a pokazali mnogo širim i složenijim od prvobitnih u kojim je vojno-politička organizacija NATO-a postala spoj političkih, ekonomskih i sigurnosnih interesa s

¹ I. Beridan, *Politika i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008, str. 171.

² R. Steel, *Pax Americana*, New York, 1971, str. 52.

velikom dominacijom SAD-a. Naime, Trumanova doktrina predstavljala je osnovu američkog djelovanja u zemljama zapadne Evrope, čime su osim vojnih isticane i političke komponente i mogućnosti širih oblika saradnje, za što su odbrambena priroda saveza i primarni američki cilj širenja demokratije došli u prvi plan: "U svojoj politici zadržavanja i slabljenja komunizma diljem svijeta, koja se trebala temeljiti na američkoj sili, formiranje vojno-političkih saveza kojima bi se okružio SSSR i njemu prijateljske zemlje jedna je od važnijih mjera američke akcije".³ Razdoblje Hladnog rata stoga označava vrijeme od završetka Drugog svjetskog rata pa sve do raspada Sovjetskog saveza, a samim tim i Varšavskog ugovora "čime se NATO našao pred novim izazovom. Nije bilo više prijetnji od Sovjetskog Saveza i komunizma pa je NATO sve više postajao jamac mira u postkomunističkoj Europi, ali i politička organizacija."⁴ Stoga je NATO savez bio i određeni odgovor na međunarodne konflikte i ratove u kojima su se vodeće sile utrkiivale i nadmetale.

Poštujući odredbe Sjevernoatlantskog sporazuma, koji je potpisan u Washingtonu 4. aprila 1949. god, 26 država članica iz Sjeverne Amerike i Evrope obavezalo se na međusobnu saradnju i to s ciljem kolektivne sigurnosti. To je bila i prva regionalna vojno-politička organizacija transatlantskog svijeta na osnovu koje su evropski američki saveznici dobili garanciju da ih SAD ni u vojnom pogledu neće napustiti u danima koji dolaze. Jedna od temeljnih zadaća NATO-a jeste da čuva osnovne vrijednosti država članica kao što su demokratija, sloboda pojedinca, vladavina zakona i mirno rješavanje sukoba te da navedene vrijednosti promovira širom euroatlantske regije. "Prema osnovnim odredbama Saveza, strane ugovornice će se konsultirati ako je po mišljenju jedne države učesnice ugrožen integritet, nezavisnost ili sigurnost neke od država ugovornica. Oružani napad na jednu ili više država ugovornica u Evropi ili Sjevernoj Americi smatrat će se napadom na sve države potpisnice. Države ugovornice se obavezuju da neće pristupiti nijednom drugom međunarodnom sporazumu, koji bi bio u suprotnosti sa odredbama NATO-a. Pored vojne saradnje, Savez predviđa i suradnju u cilju razvijanja međusobnih ekonomskih i društvenih odnosa, podizanje općeg blagostanja a time i jačanje vojne snage država članica."⁵

³ L. Čehulić, *Euroatlantizam*, Politička kultura, Zagreb, 2003, str. 68.

⁴ M. Vego, *Uz šezdesetu godišnjicu NATO-a*, Filozofski fakultet u Mostaru, 2009, str. 296.

⁵ Dž. Najetović, *Geopolitički položaj Bosne i Hercegovine u euroatlantskim integracijama*

Na osnovu člana 5. Sjevernoatlantskog sporazuma gotovo milijardu ljudi osjeća se sigurnim zbog činjenice da se napad na jednu od država članica Saveza predstavlja napad na sve države članice, zbog čega nijedna država članica nije napala drugu članicu NATO-a. Tome u prilog ide i činjenica da NATO članice zajedno broje četiri miliona profesionalnih vojnika, a bruto domaći proizvod svih zemalja članica iznosi 30 triliona dolara, što govori o moći tog Saveza. Činjenica da su države članice ove kičme sigurnosti potpisale navedeni sporazum ne znači da su izgubile prostor za samostalno djelovanje. Naprotiv, one su zadržale svoju samostalnost uz poštivanje zajedničkih odluka i akcija.

Misiju NATO pakta treba shvatiti i kao određeni vid američke prevlasti koja se posebno očituje kroz Partnerstvo za mir i proširenje Saveza do granica Rusije. Činjenica je da "Ujedinjene nacije imaju legitimitet, ali je isto tako neosporno da nemaju i potrebnu moć, dok SAD ima moć, ali ne i legitimitet... Iz tog razloga se i američka premoć očituje i ispoljava kroz NATO-pakt koji svoje usluge u devedesetim godinama XX vijeka nudi Ujedinjenim narodima u operacijama uspostavljanja mira".⁶ To se svakako može dovesti u vezu i sa NATO aktivnostima za vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu kada su se iskristalizirali i određeni interesi raznovrsnih međunarodnih aktera u državi Bosni i Hercegovini i oko nje.

2. Angažiranje međunarodnih organizacija u Bosni i Hercegovini i pojam mirovnih misija

Angažiranje međunarodnih organizacija od početka jugoslavenske krize, potom prijema Bosne i Hercegovine u ovu organizaciju, do Dejtonskog mirovnog sporazuma, može se posmatrati i analizirati sa nekoliko aspekata.

Jedan je od njih, svakako, politički, koji uključuje mirovne pregovore s ciljem postizanja sporazuma posredstvom specijalnih predstavnika, stavove Vijeća sigurnosti na osnovu Povelje Ujedinjenih nacija pretočene u rezolucije, te druge pretpostavke za prisustvo mirovnih i NATO snaga i drugih predstavnika Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini.

Zapadnog Balkana, DES, Sarajevo, 2007, str. 199.

⁶ S. Deliđ, *Bosna i Hercegovina i svijet*, Univerzitet u Tuzli, 2001, str. 130.

U nastojanju da očuvaju međunarodni mir i sigurnost, Ujedinjene nacije razvile su koncept mirovnih misija koje predstavljaju niz takvih mjera koje odobravaju, organiziraju i poduzimaju Ujedinjene nacije, vodeći se Poveljom čiji je glavni cilj “održati međunarodni mir i sigurnost i u tu svrhu: preduzimati djelotvorne kolektivne mjere radi sprječavanja i otklanjanja prijetnji miru, i radi suzbijanja čina agresije ili drugih narušavanja mira, i ostvariti mirnim sredstvima, i u skladu sa načelima pravde i međunarodnog prava, uređivanje ili rješavanje međunarodnih sporova ili situacija koje bi mogle dovesti do narušavanje mira”⁷.

Period devedesetih godina izvjesna je prekretnica u međunarodnim odnosima, a nakon raspada SFRJ taj period predstavlja i eru krojenja novog svjetskog poretka kada zapadne sile, kao nikad dotada, odlučuju o budućnosti Bosne i Hercegovine. Napad i slabljenje bosanske države izvjesni je povod za angažiranje međunarodnih snaga na ovim prostorima, uz naznaku da je zakašnjela reakcija međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini dovela do genocida nad Bošnjacima i pored činjenice da su akteri međunarodnih sila imali uvjerljive dokaze da će snage agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu počiniti masovne ratne zločine praćene najtežim ratnim zločinom – zločinom genocida. Stoga se može konstatirati da je međunarodna zajednica u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu prespavala genocid nad Bošnjacima. Ipak, u takvu vrstu intervencije upleteni su opći i pojedinačni interesi zemalja direktno zainteresiranih za budućnost Bosne i Hercegovine. Tome doprinosi i činjenica da je Dejtonski mirovni sporazum “okupio toliko učesnika sa većim ili manjim zadacima, da to zapravo *predstavlja jedinstven primjer u novijoj povijesti međunarodnih odnosa* i dakako međunarodne zajednice u njenom elementarnom određenju”⁸.

Kraj 1995. god. predstavlja i novi put u iznalaženju mirovnog rješenja za Bosnu i Hercegovinu kada su postignuti pregovori u američkoj vojnoj bazi Wright-Patterson. Ovim općim okvirnim sporazumom pokušava se objektivnije gledati na krizu u Bosni i Hercegovini, čime se došlo do zaključka da su navedeni sukobi svakako uvezeni iz susjedstva, upotrijebljen je i termin agresija, a sagledani su i interesi pojedinih država i međunarodnih aktera kada je u pitanju naša država. Nakon

⁷D. Dimitrijević, *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009, str. 127.

⁸S. Delić, nav. dj., str. 40.

sveobuhvatne analize, naglasak je stavljen na “ocjenu dotadašnjih mirovnih pokušaja u režiji EU i UN, na jednoj strani, kao i, na osnovu iznesenog, mirovnu terapiju koja će imati pozitivne učinke na uspostavu mira na bosansko-hercegovačkim prostorima, na drugoj strani”.⁹ Ovdje je potrebno iznijeti naučnu opservaciju zasnovanu na nizu činjenica da je međunarodna zajednica 1992. godine prešutno dozvolila agresiju na međunarodno priznatu državu Republiku Bosnu i Hercegovinu, uz uvođenje embarga za naoružavanje državi Bosni i Hercegovini. Navedena prešutna politika zasnovana je na činjenici da je međunarodna zajednica imala (obavještajne) podatke o nadmoći snaga agresije u odnosu na snage odbrane Republike Bosne i Hercegovine, i prešutno očekivala slom bosanskog otpora, zbog toga i nije vojno niti politički snažno intervenirala. Na drugoj strani, kada je Armije Republike Bosne i Hercegovine 1995. godine krenula u operacije konačnog oslobođenja Republike Bosne i Hercegovine, ista ta međunarodna zajednica to je spriječila i nametnula nepravedni Dejtonski mirovni sporazum, verificirajući ga u takvom sadržaju da se ustvari danas Bosna i Hercegovina nalazi u poludržavnom obliku i funkcioniranju. Ovo je ključni primjer licemjerne politike međunarodne zajednice naspram Bosne i Hercegovine.

U općem okvirnom sporazumu za mir u Bosni i Hercegovini stoji kako će strane “provoditi svoje odnose u skladu sa principima izloženim u Povelji Ujedinjenih nacija, kao i u helsinškom završnom aktu” te da će “u potpunosti poštovati suverenu jednakost jedna druge, rješavaće sporna pitanja mirnim sredstvima i uzdržaće se od bilo kakvih akcija putem prijetnje ili upotrebe sile”.¹⁰ Ovim su svjetske sile preuzele obaveze za provođenje mirovnog procesa, a istaknuto je i pravno uključivanje NATO saveza, UN-a, OSCE-a i drugih vladinih i nevladinih organizacija ukoliko se iskaže potreba za njima.

Ako sagledamo vojni aspekt mirovnog sporazuma, očigledno je da je Dejtonski sporazum načinio iskorak u pogledu vodeće uloge međunarodnih faktora u njegovoj provedbi. Prethodni mirovni planovi predviđali su sprovođenje sporazuma od strane postojećih struktura

⁹ K. Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Dejtonskog sporazuma 1991–1996*, Izdavačko preduzeće Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, str. 236.

¹⁰ *Dejtonski mirovni sporazum*, Aneks 1-A do 11, JP NIO Službeni list RBiH, Sarajevo 1995, str. 10.

vlasti uz *simboličko prisustvo međunarodnih mehanizama*. Nakon njihova neuspjeha, provedbu sporazuma o vojnim aspektima preuzimaju multinacionalne vojne snage za sprovođenje (IFOR – SFOR). Mirovni sporazum za Bosnu i Hercegovinu nije samo bio karakterističan po dužini trajanja od godinu dana već i po “obuhvatnosti aspekata ovog ambijenta, od diplomatskog usavršavanja unutar EU i u međusobnim odnosima svih relevantnih sila u svijetu, preko uključivanja novih međunarodnih faktora, u prvom redu NATO saveza, i svojevrsnog potiskivanja vodeće mirovne uloge UN, pa sve do promjena vojnog stanja u Bosni i Hercegovini”.¹¹

Mirovne misije na tlu Bosne i Hercegovine trajale su duže nego što je to bilo prvobitno zamišljeno i smjenjivale su se jedna za drugom punih devet godina, što ujedno predstavlja i najduže mirovne misije ovakve vrste. Ne uspijevajući izvršiti postavljene ciljeve, iz mnoštva razloga i nekonkretnog definiranja zadataka svake od pojedinačnih mirovnih misija, na scenu bi istupila nova operacija koja je pokušavala ispraviti greške prethodnika i nastaviti u uspostavljanju mira u Bosni i Hercegovini. Da su navedene mirovne operacije imale mnoštvo nedostataka, govore naši politolozi kao i tadašnji prvi visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini Karl Bilt: “Niko nije uspeo. EU u tim momentima nije imala ništa što bi se moglo nazvati zajedničkom spoljnom politikom... Sa NATO-om je bilo obratno. Tu su sigurno postojali vojni resursi, ali nije bilo nikakvih ambicija da se ti resursi upotrijebe. U vojnom pogledu je NATO, što je praktično značilo SAD, stajao smušeno.”¹²

3. NATO djelovanje u Bosni i Hercegovini

Jedan od najčešćih razloga neučinkovitosti prethodnih mirovnih misija (u organizaciji Ujedinjenih nacija) bila je “kriva procjena da će tradicionalni model mirovnih misija biti prikladan u novim strateškim okolnostima i pretežito unutarnjim sukobima...”, a takve pogrešne procjene “dolazile su do izražaja i na području bivše Jugoslavije, te su mirovne misije koje su se odigravale na ovom području, imale velikog utjecaja na početak reformi koncepta mirovnih misija i način njihovog

---

¹¹ K. Begić, nav. dj., str. 243.

¹² K. Bilt, *Zadatak mir*, Univerzitet u Sarajevu, Beograd, 1999, str. 551.

djelovanja u suvremenim okolnostima.¹³ Pokušaji sprečavanja etničkog čišćenja, genocida i konflikta prostim vojnim prisustvom mirovnih snaga pokazali su se neefikasnim, sve dok u kombinaciji s drugim sredstvima adekvatna sila od strane NATO-a nije bila upotrijebljena. Činjenica je i da je NATO povratio ugled izvjesnim uspjehom Snaga za implementaciju (IFOR) i Snaga za stabilizaciju (SFOR) u operacijama u Bosni i Hercegovini od 1995. godine i dalje: "Iskustvo u operacijama podrške miru je ojačalo NATO mogućnost da se nosi s regionalnim i lokalnim scenarijima iz Člana 5".¹⁴

3.1 IFOR

Snage IFOR-a poznate su još i kao snage za implementaciju i one su formirane nakon neuspjele mirovne misije njihovih prethodnika – UNPROFOR-a da uspostave mir i stvore mirnu postratnu atmosferu u Bosni i Hercegovini. Sve ove mirovne misije trebale su poslužiti jednoj svrsi: stvaranju potrebnih uvjeta kako bi se ispunile odredbe Dejtonskog sporazuma i stvorila sigurna atmosfera nakon mračnog perioda u historiji Bosne i Hercegovine, a samim tim i Evrope. S tim ciljem, pozvano je i Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija koje je dobilo zadatak da usvoji rezoluciju o formiranju multinacionalnih snaga za sprovođenje postavljenih zadataka. Novoformirane multinacionalne snage IFOR-a zamijenile su snage UNPROFOR-a u decembru 1995. god. Time je određen njihov mandat kao i brojno stanje te raspored. Bitno je napomenuti da je to bilo i prvo naređenje takve vrste za razmještaj trupa i to otkako je formiran NATO 1949. god. Snagama IFOR-a priključila se i Ruska brigada koja je rezultat dogovora dvaju ministara odbrane, američkog i ruskog, koji su se našli pod direktnom komandom američkog admirala Lejtona Smita. Dakle, IFOR je "u formalnom smislu bio homogena vojna operacija. Ali, to je bila prva stvarno velika operacija u historiji NATO-a koja je osim toga uključivala i niz drugih zemalja pri čemu valja spomenuti naročito Rusiju i niz zemalja Varšavskog pakta. Kada se uzme u obzir da je to predstavljalo veliki izazov postoje svi razlozi

¹³ R. Jekešević, "Mirovne misije Ujedinjenih nacija nakon Hladnog rata", *Godišnjak broj 5*, juni 2011, str. 382.

¹⁴ H. Frantzen, *NATO and Peace Support Operations 1991-1999*, Frank Cass, London and New York, 2005, pp 85.

da se konstatuje da je sve proteklo izuzetno dobro... Međutim, ovakva kombinacija različitih vojnih tradicija će, ustvari, biti veoma uspješna”.¹⁵ Ovakve snage za implementaciju bile su karakteristične po tome što su bile multinacionalne i što su se u njihovim redovima našle i druge države, uključujući i one vanevropske što je bilo od presudnog značaja. Oko 60.000 vojnika raspoređenih u tri sektora dobilo je mandat u toku 1996. god. za implementiranje vojnog aspekta Mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu. Između britanskog, francuskog i američko-ruskog sektora, najdominantnija i najvažnija uloga dodijeljena je američkim vojnim snagama kojih je bilo oko 20.000 vojnika.

Za vrijeme svog jednogodišnjeg mandata IFOR je bio dosljedan u izvršavanju svojih primarnih vojnih zadataka kao što su: održavanje prestanka neprijateljstava, odvajanje naoružanih snaga Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, zabrana boravka oružanih snaga drugih zemalja u Bosni i Hercegovini, što je realizirano do januara 1996. god., kontroliranje više stotina mjesta na kojima je locirano teško oružje i vojna oprema kako bi se izbjegla vojna manipulacija, osposobljavanje više hiljada kilometara puta, popravka mostova, deblokiranje aerodroma i željezničke linije.

Također, IFOR je za vrijeme svog mandata “stalno patrolirao duž 400 km međuentitetske granične linije (bivše linije razdvajanja što je umnogome doprinijelo poboljšanju političko-sigurnosne situacije i stvaranju povoljnijeg ambijenta za implementaciju civilnog dijela Daytonskog sporazuma”¹⁶. IFOR je bitno doprinio stvaranju bezbjednog okruženja za provođenje civilne i političke obnove. Također je omogućio podršku civilnim zadacima usko saradujući s Kancelarijom Visokog predstavnika (OHR), Međunarodnim policijskim namjenskim snagama (IPTF), Međunarodnim Crvenim križem (ICRC), kancelarijom Visokog predstavnika UN-a za izbjeglice (UNHCR), Međunarodnim sudom za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i mnogim drugim agencijama, obuhvaćajući više od 400 nevladinih organizacija koje su djelovale na tom području. Moglo bi se zaključiti da je IFOR ispunjavanjem svojih zadataka i postizanjem zadanih ciljeva pomogao u obnovi ratom opustošene Bosne i Hercegovine a stanovništvu vratio povjerenje u stabilizacione snage i međunarodnu zajednicu uopće te stvorio povoljne

¹⁵ K. Bilt, nav. dj., str. 440.

¹⁶ S. Delić, nav. dj., str. 161.

pretpostavke za sprovođenje političkih odluka međunarodne zajednice i provođenje Dejtonskog mira.

I pored toga što je uspostavljeno stabilno okruženje, neophodno je naglasiti da je u misiji IFOR-a bilo dosta propusta koji su se uglavnom odnosili na nedorečenost mandata te sistem rukovođenja i komandovanja multinacionalnim snagama. Naime, iako su SAD i ostale članice NATO pakta bili upoznati sa slabostima misije UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini, one nisu učinile ništa da pruže adekvatnu potporu IFOR-u kada je u pitanju civilna implementacija Mirovnog sporazuma. Ovo je bila i daleko teža misija iz razloga što su se implementacijom civilnog dijela Sporazuma trebali osigurati povoljni uvjeti koji bi omogućili povratak normalnog života u Bosnu i Hercegovinu. Još neke slabosti mandata ovih multinacionalnih snaga došle su do izražaja prilikom uništavanja i paljenja dijela Sarajeva, kada se IFOR činio neodlučan i davao je utisak da ima dogovor sa Srbima, kojima su obećali da neće poduzimati napade kako bi Srbi mogli nastaviti s etničkom podjelom Bosne i Hercegovine.

I pored navedenih slabosti, misija IFOR-a dobila je visoke ocjene evropskih i svjetskih činilaca u međunarodnim odnosima a njihov angažman u Bosni i Hercegovini stavio je naglasak na provođenje civilnih aspekata Dejtonskog sporazuma koji su bili zanemareni još od strane njihovih prethodnika. Rezultat navedenih nedostataka bio je i sastanak ministara odbrane NATO-a koji su zaključili da Alijansa mora pronaći način da se uspostavi sigurno okruženje poslije završetka mandata IFOR-a, čime je odobren i detaljan politički vodič koji je trebao biti poduzet poslije IFOR-ove misije.

3.2. SFOR

Poznat kao Stabilizacijske snage, SFOR je decembra 1996. godine preuzeo odgovornost u daljnjem sprovođenju Dejtonskog sporazuma, naslijedivši implementacione snage koje su u svojoj jednogodišnjoj misiji pokazale i izvjesne nedostatke. SFOR je na osnovu rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija ovlašten da implementira vojne aspekte Mirovnog sporazuma kao legalni nasljednik IFOR-a. Ministri odbrane i vanjskih poslova NATO-a odlučili su da treba reducirati vojne snage za osiguranje potrebne stabilnosti. Naime, međunarodna zajednica procjenila je da je sigurnosna situacija u Bosni i Hercegovini

daleko od potpunog mira, čime je i mandat SFOR-a određen na dvije godine. Snage SFOR-a kao i IFOR-a preuzimaju iste zadatke i uloge kao i mogućnost energične upotrebe snaga kako za izvršenje misije, tako i za samozaštitu. Neki od zadataka koji su konstatirani na osnovu navedene rezolucije UN-a jesu sljedeći: *promjena rasporeda snaga, formiranje Zajedničke vojne komisije, kontrola naoružanja i sporazum o regionalnoj stabilizaciji, deminiranje, akcija "Žetva", povratak izbjeglih i sloboda kretanja, inspekcija snaga, objekata i aktivnosti SFOR-a, kontrola zračnog prostora, izbori i implementacija izbora, međuentitetska linija, podrška provođenju arbitraže u oblasti Brčkog, pomoć misijama humanitarnih organizacija*. Dvogodišnja misija SFOR-a odigravala se pod potpunom kontrolom Vijeća Sjevernoatlantskog saveza uz čije su ingerencije trebali stabilizirati mir u Bosni i Hercegovini, za razliku od IFOR-a, čiji je zadatak bio implementacija mira. Komandanta SFOR-a imenovao je general Američke vojske.

Od velikog značaja za ovu misiju jeste činjenica da zemlje koje učestvuju u snagama SFOR-a nisu članice NATO saveza, ali su ipak bile uključene u planiranje operacija preko SFOR-ova centra za koordinaciju. Ovakva vrsta saradnje značajna je zbog razmjene iskustava između ne-NATO članica s NATO snagama, što doprinosi učvršćivanju međudržavnih odnosa kao i jačanju međunarodne zajednice kao cjeline. Tome doprinosi i činjenica da je u snage IFOR-a i SFOR-a bila uključena i Rusija, što je dokaz da Rusija i NATO mogu raditi zajedno za opće dobro međunarodne zajednice. Snage koje su se izmjenjivale nakon prvog SFOR-a zadržale su naziv SFOR te su radile na sličnim principima kako bi spriječile obnavljanje neprijateljstava i na taj način pomogle u stvaranju uvjeta potrebnih za provođenje civilnih aspekata DPA-a. Bitno je napomenuti da su NATO snage za Bosnu i Hercegovinu "vremenom uključile više od 75.000 vojnika iz 20 zemalja od čega oko 60.000 unutar Bosne i Hercegovine i oko 17.000 smještenih u regionu koji osiguravaju zaštitnicu. Trenutno NATO ima 52.000 u Bosni i Hercegovini koji patroliraju u tri sektora koja predvode zemlje sa najvećim brojem vojnika"¹⁷

Kako bi nastavio da osigurava podršku i nastavi s izvršenjem zadataka tamo gdje su snage za implementaciju stale, SFOR se u svrhu provođenja civilnih aspekata Sporazuma uključio u oprezno biranje

¹⁷ S. Delić, nav. dj., str. 168.

objekata, sredstava i snaga koje će biti angažirane i upotrijebljene onda kada i gdje pomoć bude potrebna. Ovakva vrsta podrške i njene realizacije doprinijela je kvalitetnijoj saradnji svih relevantnih faktora međunarodne zajednice koji su tada djelovali u Bosni i Hercegovini. Po uputama Sjevernoatlantskog vijeća, snage SFOR-a osigurale su sigurno okruženje za nacionalne izbore u oktobru 1998. god., što su po mnogima obavili i prilično uspješno. Nasuprot međunarodnim snagama IFOR-a, stabilizacijske snage veliku podršku dale su civilnim aspektima Sporazuma, posebno u borbi protiv korupcije. SFOR se uključio u reorganizaciju policijskih snaga, uspostavljajući pouzdane demokratski kontrolirane policijske snage, što je ujedno značilo i realizaciju programa IPTF-a i ključni preduvjet povratka izbjeglih i raseljenih lica. Povratak izbjeglica i raseljenih lica usaglašen je od strane potpisnica te različitih organizacija. Ovim je sprovedena procedura koja podržava povratak uz sprečavanje bilo kakvih konflikata te nošenja teškog oružja prilikom obavljanja ovog prioritetnog zadatka.

SFOR je također bio uključen i u reformske procese u Oružanim snagama u Bosni i Hercegovini, što predstavlja i veliki uspjeh u jednoj takvoj mirovnoj operaciji. Formirana je Zajednička vojna komisija, čiji je prioritetni zadatak bio razmatranje ključnih pitanja iz oblasti uloge entitetskih vojski u Bosni i Hercegovini, što je i doprinijelo uspostavi dobrih odnosa među njima. Pored davanja podrške civilnom dijelu Mirovnog sporazuma te učešća u reformskim procesima Oružanih snaga u Bosni i Hercegovini, snage SFOR-a pružile su pomoć i dale veliki doprinos u projektima deminiranja, kontrole naoružanja, uništavanja viškova naoružanja kao i pomoć implementaciji Sporazuma o stabilizaciji. "Poboljšanje opće bezbjednosne situacije u BiH u 2003. god., čemu su doprinijele uspješne operacije koje su vodili timovi za uništenje minsko-eksplozivnih sredstava u uklanjanju velikih količina granata, metaka, pištolja, mina i ostalog materijala, omogućile su NATO-u da nadalje svede opseg SFOR-a na nekih 7.000 vojnika u sklopu rezidualnih snaga za odvratanje, a s mogućnošću pojačanja, do sredine 2004. god."¹⁸

---

¹⁸ Uloga Saveza u operacijama očuvanja mira i potpore miru, Uprava za javnu diplomaciju NATO-a [datum pristupa 16. 03. 2014.] <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/Part4.pdf>

4. Značaj uključivanja Bosne i Hercegovine u euroatlantske sigurnosne strukture

Potreba za zajedničkim suočavanjem sa sigurnosnim izazovima postala je bezvremenska, relevantna i neophodna. NATO je prerastao u trajnu instituciju upravo iz potrebe stvaranja sigurnosnog ambijenta koji je dobio novo značenje u 21. stoljeću kada su izazovi sve veći i kada naročito manje zemlje *zavise od politike velikih sila*, a svoju sigurnost pokušavaju pronaći pod okriljem NATO-a. Stoga ovaj rad ukazuje na značaj euroatlantskog partnerstva i NATO-a u cilju pronalaženja razloga za približavanje ovom Savezu. Nakon završetka Hladnog rata NATO je postao i aktivniji u operacijama očuvanja i potpore miru, raspoređujući svoje snage kao potporu širim interesima međunarodne zajednice, i usko saradujući s ostalim organizacijama u rješavanju duboko ukorijenjenih problema, u ublažavanju patnje i u stvaranju uvjeta u kojima mirovni proces može biti samoodrživ. Potreba za dugoročnim mirom jeste globalna pa stoga i ne čudi činjenica da mnoge države imaju tendenciju k ulasku u NATO s obzirom na činjenicu da Savez garantira sigurnost, te da se napad na bilo koju od država članica tretira kao napad na sve ostale države članice: "Najočiglednije prednosti članstva u NATO su pojačana sigurnost i stabilnost zemalja članica. Savez također omogućava zemljama članicama da zajedničkim naporima ostvare ključne ciljeve nacionalne sigurnosti... bez uplitanja u unutrašnje probleme zemalja članica. Bosna i Hercegovina se obavezala da će njene oružane snage biti interoperabilne sa snagama NATO-a kako bi nesmetano mogle provoditi zajedničke aktivnosti, uspostaviti isti standard sa NATO-om, učestvovati u mirovnim operacijama... što vodi ka boljoj opremljenosti i racionalnijoj dimenzioniranosti, te boljoj obučenosti i upotrebljivosti OS BiH."¹⁹

Bosna i Hercegovina, bez ikakve sumnje, bezbjedonosno je najugroženija država, ne samo zapadnog nego i čitavog Balkana, a možda i Evrope u cjelini. Bez obzira što trenutno nije suočena s neposrednom vanjskom prijetnjom, zbog nerazriješenih odnosa vezanih za blisku

---

¹⁹ Udruženje građana Atlantska inicijativa Sarajevo, Bosna i Hercegovina i NATO, *Prednosti ulaska Bosne i Hercegovine u NATO*, (datum pristupa 12. 03. 2014.) www.atlantskainicijativa.org.

ratnu prošlost nalazi se u latentno neprijateljskom okruženju. Osim toga, u Bosni i Hercegovini prisutan je permanentni rizik od unutrašnjeg cijepanja izazvanog djelovanjem nemirujućih etničkih podjela. Utoliko više članstvo u najmoćnijem vojnom savezu na svijetu za Bosnu i Hercegovinu trebalo bi predstavljati ne samo poželjan, već i najlogičniji mogući izbor.²⁰

Dubina krize u Bosni i Hercegovini tolika je da joj je neophodno angažiranje daleko moćnijeg igrača nego što je Turska, ali i bilo koja od evropskih sila, a to su u ovom trenutku jedino Sjedinjene Američke Države. Bosni bi u približavanju sa SAD-om kao dobra polazna osnova moglo poslužiti upravo njeno partnerstvo s Turskom, koja je i sama članica NATO-a, a uz to je i američki saveznik od posebnog značaja u ovom dijelu svijeta.

Pored toga što bi ojačala svoje odbrambene kapacitete, evidentno je da bi Bosna i Hercegovina članstvom u NATO-u obezbijedila efikasnije mehanizme za rješavanje unutrašnjih izazova političko-bezbjedonosne prirode.

Sprečavanje, odnosno ograničavanje daljeg prodora ruskog utjecaja, neposredno preko Banje Luke, a posredno preko Beograda, moralo bi biti među ključnim geostrateškim imperativima Bosne i Hercegovine. Ovo bi ujedno trebao biti dodatni motiv i za pojedine članice samog NATO saveza da se snažnije angažiraju u Bosni i Hercegovini.

Integracija u NATO mogla bi pomoći Bosni i Hercegovini da sa Hrvatskom, koja je već članica, kreira zajedničku strategiju za prevazilaženje međuetničkih nesuglasica u mješovitim sredinama gdje dominira stanovništvo bošnjačkog i hrvatskog porijekla, poput Mostara.

Prednost prijema u NATO ogleda se i u modernizaciji vlastitih oružanih snaga i jačanju ukupnog odbrambenog kapaciteta, a u slučaju Bosne i Hercegovine članstvo u ovakvoj vrsti vojno-političkog saveza bilo bi neuporedivo isplativije nego oslanjanje na sopstvene snage

Iako učlanjenje u NATO nije postavljeno kao formalni uvjet za prijem u EU, nije slučajno što su sve bivše socijalističke države koje su u međuvremenu postale članice Unije prethodno pristupile Sjever-

---

²⁰ Zaključci o potrebi članstva Bosne i Hercegovine u NATO detaljno opisani u: Marinković, Milan, *Zašto prijem u NATO mora biti prioritet BiH*, 12. 04. 2013., <http://tacno.net/osam-razloga/zasto-prijem-u-nato-mora-biti-prioritet-bih/> (datum pristupa 06. 05. 2014.)

noatlantskom paktu. Očito je da u Briselu, kao i u Vašingtonu, daleko veći kredibilitet uživaju zemlje koje su ušle u NATO nego one koje nisu.

Put do punopravnog članstva u NATO uključuje čitav niz sistemskih normi i standarda koje je potrebno dostići do konačnog cilja, te proći kroz niz programa na kojima se grade pretpostavke za ostale oblike euroatlantske saradnje i progressa. Nakon što je postala dijelom Partnerstva za mir, što predstavlja i predsooblje NATO-a, uslijedio je čitav niz konkretnih koraka, reformi i promjena zatečenog stanja kako bi se ispunili svi uvjeti koje je potrebno zadovoljiti od strane države koja konkurrira za ulazak u ove sigurnosne organizacije. Reformama izvedenim u sektoru sigurnosti “učinjeni su vrlo značajni pomaci u ispunjavanju svih postavljenih uslova i sticanje pretpostavki za ulazak u NATO”.²¹ No, i pored toga što je Bosna i Hercegovina postigla značajan napredak u ispunjavanju većine preduvjeta za približavanjem euroatlantskim integracijama, još uvijek nisu ispunjeni određeni uvjeti političkog karaktera. Stoga i proces pridruživanja djeluje udaljen i pasivan. U tom kontekstu, “poenta procesa i članstva Bosne i Hercegovine u NATO implicira i potrebnu promjenu NATO strategije, koja će kreirati politiku ubrzanog pridruživanja umjesto deklarativno otvorenih vrata. NATO je u Bosni i Hercegovini, pa otuda i potreba da BiH bude unutar NATO-a... jer nije samo NATO značio Bosni i Hercegovini, već i suprotno. Bosna i Hercegovina je bila izazov za potvrđivanje i preispitivanje uloge NATO-a na međunarodnoj političkoj sceni... U svakom pogledu, bez obzira na težinu u nužna odricanja, svaki korak ka Briselu je bolji nego tapkanje u Dejtonu”.²²

Činjenica je da je neuspjeh u Bosni i Hercegovini mrlja koju međunarodna zajednica nosi poslije rata. Kriticism i ratne debate upućuju na te negativne posljedice koje Ujedinjene nacije nisu uspjele spriječiti na vrijeme. Čini se, čak, i da je “novi NATO” oblikovan u zadatku da u širokoj međunarodnoj saradnji podrži rad na ujedinjavanju Bosne i Hercegovine. Evropa mora dokazati da je rješavanjem ključnih pitanja na Balkanu sposobna da se nosi i s problemima i u drugim dijelovima svijeta. Bosna i Hercegovina ipak treba potražiti bolje sutra pod kišobranom NATO-a, a zatim i Europske unije.

²¹ S. Cikotić, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Bemust, Sarajevo, 2010, str. 161.

²² M. Smajić, *Međunarodne organizacije i sigurnost Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Bemust Sarajevo, 2011, str. 185–186.

U kontekstu dešavanja u Ukrajini, česte su vojno-političke analize koje iznose procjenu da je međunarodna zajednica uspravna u Bosni i Hercegovini a povodom njena puta ka punopravnom članstvu u NATO (zemlje s puno slabijim oružanim snagama i drugim uvjetima primane su u NATO savez). Svima je jasno da “Dejtonska košulja” onemogućava punu političku saglasnost u Bosni i Hercegovini vezanu za njezino članstvo u NATO. Na drugoj strani, NATO je pred Bosnu i Hercegovinu postavio “malu” ali nepremostivu prepreku da je riješe domaći političari – uknjižba nepokretne vojne imovine na državu Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine. U međuvremenu se desio ukrajinski scenario, ruski interesi snažno su ojačani u Bosni i Hercegovini u nekim od ključnih područja kroz retoriku iz manjeg bh. entiteta naspram članstva Bosne i Hercegovine u NATO i uopće njezine opstojnosti, postajući sve destruktivnija.

NATO and Bosnia and Herzegovina: From Peacekeeping Operations to Contemporary Challenges

Almir Grabovica

Summary

The subject of this paper is to emphasize the activities of international organizations, in particular NATO, and their effectiveness in the process of preserving peace and security-building, as well as the effect of the failures of peacekeeping operations in Bosnia and Herzegovina. Considering the fact that the needs of the implementation of the Dayton Peace Accords called for the engagement of NATO, the OSCE and other regional organizations, it is necessary to consider the overall objective of conducting peacekeeping operations in accordance with the Charter of the United Nations and to elaborate how the international actors behaved in the process of sustaining peace and peacekeeping in Bosnia and Herzegovina. Experiential knowledge of NATO as a military-political bloc, which is the backbone of modern European security and is engaged in the case of Bosnia and Herzegovina, will contribute to a better understanding of the complexity of overall international relations.

Research facts about the Euro-Atlantic Partnership and NATO through their historical development, contribution and significance are of high importance for determination of real values and benefits that they stand for and were implemented in the Member States in order to examine the real need of approaching Bosnia and Herzegovina to them. Analyzing the immediate post-conflict situation and the current situation in Bosnia and Herzegovina and NATO, it is necessary to examine the place of Bosnia and Herzegovina in them and the benefits that our country will gain by being the part of such powerful military-political bloc.

Key words: Certainty, Peacekeeping, Peacekeepers, North Atlantic Treaty Organization, Implementation Force, Stabilisation Force.

LITERATURA

1. Begić, Kasim, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma 1991–1996*, Izdavačko preduzeće Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
2. Beridan, Izet, *Konflikti*, Fakultet političkih nauka, 2003.
3. Beridan, Izet, *Politika i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008.
4. Bilt, Karl, *Zadatak mir*, Univerzitet u Sarajevu, Beograd, 1999.
5. Cikotić, Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010.
6. Čehulić, Lidija, *Euroatlantizam*, Politička kultura, Zagreb, 2003.
7. Čehulić, Lidija, *NATO i novi međunarodni odnosi*, Zagreb, 2004.
8. Čekić, Smail, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu – planiranje, priprema, izvođenje*, knjiga 1 i knjiga 2, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004.
9. Dejtonski mirovni sporazum, *Aneks I-A do II*, JP NIO Službeni list RBiH – Sarajevo, 1995.
10. Delić, Sead, *Bosna i Hercegovina i svijet*, Univerzitet u Tuzli, 2001.
11. Dimitrijević, Duško, *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009.
12. Frantzen, Henning, *NATO and Peace Support Operations 1991–1999*, Frank Cass, London and New York, 2005.
13. Najetović, Džemal, *Geopolitički položaj Bosne i Hercegovine u euroatlantskim integracijama Zapadnog Balkana*, DES, Sarajevo, 2007.
14. Smajić, Muhamed, *Međunarodne organizacije i sigurnost Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2011.
15. Vego, Milan, *Uz šezdesetu godišnjicu NATO-a*, Filozofski fakultet u Mostaru, 2009.